

Saygın Celepoğlu, Gelenek ve İnanç, Trakya'da Amuca Folkloru, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale 2020.*

Refik ENGİN**

19. yüzyılda sosyal bilimlerin bağımsız bir disiplin alanı olarak ortaya çıkan halkbilimin inceleme alanları itibarıyla toplumların tarihleri ile kurdukları bağların oluşumunda ve sağlamlaşmasında payı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Tanıtımını yapacağımız bu eser ülkemizin zengin folklorik mirasının Trakya'daki önemli sahiplerinden olan Amucaların folklorik hayatları ile kimlik ilişkilerini ortaya koyma çabasındadır.

Trakya ve Bulgaristan'ın Trakya sınırında toplu halde yaşayan Bektaşî, Bedreddini ve Sünnî olmak üzere üç kollu bir inanç sistemine sahip olan benim de mensubu olduğum, iki ciltlik yayımlanmamış bir çalışmanın bulunduğu ve uzun yıllardan beri hakkında çeşitli araştırmalar yaptığım Amucaların; tarihi, kültürel öğeleri ve inançları hakkında çok sayıda araştırma

yapıldığını söylemek mümkün değildir. Amucalar ile ilgili olarak ulaşabildiğimiz ilk çalışma Vahit Lütfü Salcı'nın 1943 yılında Türk Amacı Dergisi'nin 7. sayısında yayımladığı "Trakya'da Türk Kabileleri" adlı makalesidir. Bu makalenin yanında günümüzde tarafımdan yapılan araştırmaların Amucalar literatüründe hacimli bir yer tuttuğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu çalışmaların yanında hazırlanması aşamalarında yardımcı olduğum lisansüstü kapsamda yapılan birkaç monografik çalışmanın olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Amucaların etnik kökeni, tarihi, yerleşim birimleri, inançları, ritüelleri, giysileri, meteorolojik inanmaları, halk hekimliği gibi inanç ve folklor bağlamındaki mirasları hakkında yapılan bu çalışma da Amucalar literatürüne katkı sağlayacaktır.

* Geliş Tarihi: 19.02.2021, Kabul Tarihi: 19.02.2021. DOI: 10.34189/hbv.100.025

** Araştırmacı Yazar, refikengin56@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5089-2228>

Yazarın yüksek lisans tezinin gözden geçirilmiş hali olan *İnanç ve Gelenek, Trakya'da Amuca Folkloru* adlı eser, giriş bölümü haricinde “Amucaların İnanç Sistemi ve Ritüelleri” ve “Amucalarda Folklorik Hayat” adlı iki temel bölümden oluşmaktadır. Eserin giriş bölümünde Trakya’da bulunan Amucaların toplu olarak yaşadıkları 26 köy (Engin, 2014: 59) arasından örneklem olarak seçilen 15 köyün tarihçesi, demografik yapısı ve geçim kaynakları hakkında bilgiler verilmiştir. Yine giriş bölümünde Amucaların tarihi ve yurt içerisinde toplu ya da dağınık halde yaşadığı yerler hakkında da bilgiler bulmak mümkündür.

“Amucaların İnanç Sistemi ve Ritüelleri” başlığını taşıyan ilk bölümde Bektaşî, Bedreddini ve Sünnî inanç sistemine sahip olan Amucaların yaşattıkları ritüellere ve inanmalara yer verilmiştir. Tamamen Bedreddini olan Amucaların önce Bektaşîliğe meylettikleri (Salcı, 1942: 313) sonra da çeşitli sebeplerle bir kısmının Sünnileştiğinin vurgulandığı bu bölümde Tanrı tasavvuruna değinilmiş; Sünnî, Bedreddini ve Bektaşî Amucaların Tanrı’yı algılayış biçimleri üzerinde durulmuştur. Yine bu bölümde Trakya ve Balkanlarda görülen heterodoks İslam inançlarının tarihsel arka planı irdelenmeye çalışılmıştır. Amucalarda görülen inanç temelli hiyerarşik yapılanma bağlamında Bektaşîlerde ve Bedreddinilerde görülen kavramlar da ayrı ayrı ele alınmış ve bu kavramların etraflarında oluşan inanmalar ile günümüzdeki durumları aktarılmıştır. Ardından Bektaşî ve Bedreddinilerde ibadethane düzeni ve burada görülen sembolik yapılar hakkında bilgiler verilmiştir. Günümüzde meydanevi olarak adlandırılan Amuca ibadethanelerinin yapılanması ve buralarda bulunan sembolik makamların ibadet esnasındaki işlevleri hakkında da bilgiler görmek mümkündür. Eserin ilk bölümünün diğer alt başlığı “Bedreddini ve Bektaşî Amucalarda İbadet Formları” adını taşımaktadır. Bu bölümde, Tanrı’nın tüm zamanlarda ve tüm mekânlarda bulunduğu bilinci ile hayatın her anında ibadet ediyormuşçasına hareket edilmesi gerektiğine olan inanç vurgulanarak (Celepoğlu, 2020: 40) yıl içerisinde düzenlenen ibadet formlarına değinilmiştir. Elde edilen bilgilerin genel olarak saha verilerine dayandırıldığı bu bölüm; Bektaşî Amucalar ile Bedreddini Amucaların ibadet formlarının yanında ibadet esnasında özel yerleri olan ritüelistik törenler hakkında da bilgiler içermektedir. İbadet formları olarak erkânlar hakkında verilen bilgilerle birlikte dinlerin temel dayanaklarından olan eskatoloji ve ahiret inançları hakkındaki düşünceler karşılaştırmalı olarak aktarılmaktadır. Birinci bölümün diğer bir alt başlığı ise “Kutsal Günler” adını taşımaktadır. Bu bölümde inanç ve gelenekler bağlamında muharrem ayı, Nevruz, Hıdırellez ve yağmur duasına yer verilmiştir. Muharrem ayında tutulan orucun tarihsel kökeni, esasları, aşure, Hür Gazi helvası, Hür Gazi pilavı, muharrem mersiyesi gibi günümüzde de varlığını koruyan inanç ve ritüelleri bu başlıkta görmek mümkündür. Eserin devamında Bedreddini ve Bektaşî Amucalarda mevsimsel döngü olmaktan ziyade inanç bağlamında da önemli bir gün olan Nevruz hakkında bilgiler bulunmaktadır. Sahadan elde edilen veriler ışığında Nevruz’a dair inanmalar tarihsel kökenleri ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bu başlıkta Nevruz Erkâmı esnasında karşılaşılan çok sayıda ritüelden ve bu ritüellerin

uygulanış esaslarından bahsedilmiştir. Nevruz'a dair verilen bilgilerden sonra inanç farkı gözetmeksizin tüm Amucalarda bayram olarak kutlanılan Hıdırellez'e dair bilgiler karşımıza çıkmaktadır. Hıdırellez hazırlıklarına, bolluk ve bereket getirmesi amacıyla yapılan uygulamalara, ritüellere, Hıdırellez'de söylenen manilere ve oynanan oyunlara yer verilmiştir. Başlığın son bölümü ise yağmur duasına ayrılmıştır. Özellikle Bektaşî ve Bedreddini Amucalarda genel anlamda büyüün teması ve benzerlik ilkelerine dayalı olarak yapılan çok sayıda ritüelin yanında velilerden yağmur ihsanı bekleme ve bu amaçla uygulanan ritüelleri de bu bölümde görmek mümkündür. Kutsal günlerin ardından eserde yer alan "Ziyaret Fenomeni" başlığında Amucalardaki ziyaret olgusuna ve etrafında çeşitli inanmalar ve ritüeller gelişen veli tiplerine yer verilmiştir. İlk bölümün son başlığı ise kurban ve kurban geleneklerine ayrılmıştır. Kurban Amucaların inanç sistemindeki yerinden bahsedildikten sonra kurban gelenekleri "Geleneksel Kurbanlar" ve "Şükür Kurbanları" alt başlıklarına ayrılarak incelenmiştir.

Eserin ikinci ana bölümü "Amucalar'da Folklorik Hayat" başlığını taşımaktadır. Yazarın ifadesiyle Amucaların dinsel ritüelleri dışında kalan gündelik pratikleri bağlamında folklorik hayatlarına ilişkin olarak örneklem bölgelerinde görülen geçiş dönemlerine dair gelenek ve inanmalar; halk hekimliği, halk baytarlığı, halk takvimi, halk meteorolojisi, halk mutfağı, sofraya geleneği, halk tiyatrosu, giyim kuşam ve süslenme son olarak da halk şii geleneği (Celepoğlu, 2020: 125) ve yirmi kadar Amuca kökenli halk şairlerine yer verilmiştir.

Eserin sonuç kısmında ise yazar tarafından günümüzde inanç temelli bir kimlikten ziyade alt grup temelli bir kimlik olarak değerlendirilmesinin daha uygun olduğu belirtilen Amucalığın (Celepoğlu, 2020: 186) kimliksel dönüşümünde rol oynayan içsel ve dışsal faktörlerin analizi yapılmıştır.

Trakya ve Balkan Türklüğünün özgün bir topluluğu olan Amucalar hakkında, halkbilim derleme yöntemlerine uygun şekilde kırk bir kaynak kişi ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen verilerin literatür bilgileri ile desteklenmesi yoluyla oluşan bu eserin, Amucalar hakkında sonraki dönemde yapılacak çalışmalara kaynaklık edeceğini ümit ediyorum.

Kaynaklar

- Celepoğlu, Saygın. (2020). *Gelenek ve İnanç, Trakya'da Amuca Folkloru*. Çanakkale:Paradigma Akademi Yayınları.
- Engin, Refik. (2014). *Trakya ve Balkanlarda Bektaşilik ve Bektaşî Sürekleri*. Almanya: Alevi Bektaşî Kültür Enstitüsü Yayınları.
- Salcı, Vahit Lütfü. (1941). Trakya'da Türk Kabileleri I, Amucalar. *Türk Amacı*, I-VIII, 311-315.

